

BOEKBESPREKING.

Die Unterkieferschusbrüche und ihre Behandlung
von Prof. Dr. R. Klapp und Prof. Dr. H. Schröder. Mit 244 Abbildungen und 2 Tafeln.
Berlin. Verlag von Hermann Meusser. 1917.
Prijs: geb. M. 16.—.

Hoewel Langenbeck na den oorlog van 1870—'71 er reeds op gewezen had, dat tandheelkundige hulp bij de behandeling van kaakfracturen dringend noodzakelijk is en ook in den Oost-Aziatischen en in den Balkan oorlog er herhaaldelijk op aangedrongen is, toch vooral tijdig tandheelkundige hulp te verleenen bij de kaakverwondingen, zoo komt toch eerst in den tegenwoordigen oorlog een goed georganiseerde, volgens een bepaald plan ingerichte tandheelkundige dienst tot haar recht. De Duitsche tandartsen worden met een goed instrumentarium en verbandmiddelen van alle oorden versien. Het is te verwachten dat veel gezonden en hebben zodoende de dienst in de eerste stichting door vroegtijdige spalking, door de afname van de breukstukken, door het opheffen van de gewone jaarlijkse dislocaties, waardoor het transport zonder bezwaar en gevaar voor het leven kan plaats vinden, terwijl ook in de nabehandeling hun hulp van veel waarde is geweest.

Een bewijs van deze goede organisatie kunnen wij buitenstaanders ongetwijfeld zien in de vele publicaties over de behandelde gevallen uit de verschillende lazarettten, die in de tijdschriften der laatste twee jaar zijn verschenen en waarin door de leiders tijdens den oorlog reeds verhandelingen geleverd worden, voorzien van uitmuntende afbeeldingen, zooals men ze in vreedstijd nauwelijks kan ver-

wachten. Waar ongetwijfeld degenen, die kaakfracturen te behandelen krijgt, vooral in oorlogstijd beschikken moet over een zekere vindingrijkheid op het gebied der apparatenconstructie en deze eigenschap slechts bij zeer weinig menschen aanwezig is, zoo mogen wij wel erkentelijk zijn, dat de ervaringen, die de Duitsche chirurgen en tandartsen, waartusschen een volkomen samenwerking blijkt te bestaan, (conditio sine qua non voor een goed succes) opgedaan hebben, ons reeds nu in talrijke monographieën bereikt hebben. Degenen onder ons, die aangewezen zijn voor de kaakfractuur behandeling, zoo de ongelukkige strijd zich ook over ons land zou uitbreiden, kunnen veel nut trekken uit hetgeen er gepubliceerd werd over de verschillende behandelingsmethoden en apparaten, en profiteeren van de fouten, gemaakt en openlijk bekend gemaakt door degenen, die reeds gedurende drie jaren deze zware verwondingen behandeld hebben.

Behalve de vele monographieën komen nu zelfs leerboeken over het onderwerp der kaakfractuur behandeling in oorlogstijd tot ons, waarvan het bovenvermeld werk een voorbeeld is. Het beperkt zich uitsluitend tot de onderkaaksfracturen, waarbij S c h r ö d e r, ons wel bekend door zijn „Handbuch der zahnärztliche-chirurgische Verbände und Prothesen” in het eerste deel het anatomisch karakter, de prognose en de tandheerkundige behandeling der onderkaaksfracturen bij schotverwondingen behandelt, terwijl de chirurg K l a p p in het tweede deel de chirurgische behandeling bespreekt.

In het eerste hoofdstuk bespreekt S c h r ö d e r achtereenvolgens de verschillende verwondingen der weeke deelen en kaakbeenderen door geweerkogels, schrapnells, granaatsplinters en illustreert dit door uitmuntende afbeeldingen en Röntgenfoto's. Het symptomencomplex der verschillende fracturen wordt behandeld, eveneens door talrijke afbeeldingen verduidelijkt. Het genezingsproces wordt besproken, de resorptie van been, de sequestratie, de be-

handelingsmethoden met Bier'sche stuwung, met heete lucht, de injectie in de fractuurlijn van emulsies van fijn verdeeld periost en fibrine injecties.

In het tweede hoofdstuk wordt de directe hulp besproken, die de tandarts in het veld verleen moet, de verzorging der wonden en de vroegtijdige spalking der breukstukken. Vooral in die gevallen, waar door de dislocatie van het middenste breukstuk der onderkaak met terugzakking der tong voor het leven direct gevaar ontstaat van de zijde der gestoorde ademhaling, wordt belangrijke raad gegeven.

In het derde hoofdstuk behandelt Schröder de verbanden, die door de tandartsen in de lazaretten worden aangelegd, zoowel bij de fracturen in den horizontalen tak binnen de tandenrij, als bij de fracturen in den opstijgenden tak der onderkaak buiten de tandenrij. Een groot aantal dentale verbanden, extraorale, extra-intraorale en zuiver intraorale worden achtereenvolgens besproken. Veel bekende apparaten worden behandeld, die wij reeds kennen uit het handboek van Schröder. Toch troffen mij vooral onder de extra-intraorale verbanden eenige nieuwe apparaten, die zeker getuigenis afleggen van de groote vindingrijkheid van den uitvinder.

Waar namelijk het middenstuk der onderkaak, als dit geheel los zit en naar achteren gezakt is, naar voren getrokken moet worden, wordt dit meestal door het middenstuk te verbinden aan een vastzittend extra-orale verband. Bij het openen van den mond moet de afgebroken breukstuk niet de natuurlijke bewegingen met Schröder heeft nu voor deze gevallen als het ware een articulator om het hoofd aangebracht, waarvan het linker gedeelte vast bevestigd wordt aan het bovengebittenscharnier ligt buiten het hoofd voor het oor terwijl het onderste deel van den articulator buiten het hoofd ligt voor de onderkaak langs gaat, zoodat van hieruit het breukstuk aangetrokken kan worden en bij het openen van den mond

de normale bewegingen medemaakt. Op de behandeling met het scheeve vlak, de glijdspalken, de pelottenbehandeling, zoowel intra- als extraorale wordt uitvoerig ingegaan met vele afbeeldingen. Vooral de glijdspalk wordt nauwkeurig besproken, hetgeen wel noodig was, daar deze door velen verkeerd begrepen schijnt en inderdaad in de praktijk zeer lastig aan te brengen is. Afzonderlijk wordt de zoogenaamde „operationsprothese” behandeld.

Waar namelijk door de schotverwonding zoowel een groot defect der weeke deelen als van het skelet ontstaan is, is het noodig, dat vóór de chirurg zijn plastiek der weeke deelen doet, de tandarts eerst de breukstukken op de juiste plaats brengt, maar tevens zorgt voor een goede onderlaag voor de plastiek; dit geschiedt door het vervaardigen eener prothese, die het ontbrekende kaakstuk vervangt en waarover de chirurg zijn plastiek uitvoert. Later wordt de „operationsprothese” vervangen door een definitieve prothese of transplantaat. Door vele mooie afbeeldingen wordt dit deel duidelijk gemaakt.

In het tweede deel behandelt K l a p p de chirurgische behandeling. Het schijnt mij zeer juist gezien, dit deel toegevoegd te hebben aan het door S c h r ö d e r behandelde. Immers de chirurg moet op de hoogte zijn van wat de tandarts doet maar omgekeerd moet de tandarts niet als volslagen leek staan tegenover de manipulaties van den chirurg. Hoe meer de tandarts weet van het chirurgische deel, des te beter zal de samenwerking te zijn. Behandeld worden het defect der kaak met de verschillende hulpmiddelen, door vele afbeeldingen verduidelijkt.

Daarna worden de beenplastieken besproken, zooals die vóór en tijdens den oorlog verricht worden: de huid-plastiek, been lap ontleend aan het voorhoofd, de clavicula, of van de gezonde zijde, onderkaak van een cadaver, paraplanteerde tibia, tibia van den patiënt zelf; ook de transplantaat prothesen uit celluloid, ivoor en metaal draad worden behandeld. De locaalanaesthesie en de

operatiemethoden zelf worden nauwkeurig beschreven. Zeer belangrijk is het hoofdstuk, waarin de gewrichtsplastiek en de vervanging van het horizontale gedeelte der onderkaak besproken wordt. Als transplantaat hiervoor dienen de vierde metatarsus, een rib of zelfs de afgebeitelde kam van het heupbeen, waarbij dan de spina voor den gewrichtsknobbel fungeert. Ook hier wederom talrijke afbeeldingen en Röntgenfoto's.

Het geheele werk kan ik zowel om den inhoud als om de talrijke voortreffelijke afbeeldingen, die het behandelde in hooge mate verduidelijken, warm aanbevelen.

Die Kriegsverletzungen der Kiefer und der angrenzenden Teile. Ein kurzgefasstes Lehrbuch für Zahnärzte und Aerzte zum Gebrauch im Felde und in der Heimat, von Dr. Julius Misch und Dr. Carl Rumpel. Verlag von Hermann Meusser. Berlin. 1916. Prijs: geb. M. 36.—

Misch heeft reeds in 1908 voor de tandartsen cursussen georganiseerd in het vervaardigen en aanleggen van kaakverbanden, immediaat- en resectieprothesen. Zijn ervaringen, reeds toen door hem zelf gemaakt en gedurende den oorlog aangevuld met de ervaringen van vele andere bekende collegae heeft Misch nu in een leerboek samengebracht, zoowel de behandeling der kaakbreuken en kaakverwondingen zelf als de behandeling der laesies der weeke deelen. Hij is van oordeel, dat de tandarts ook voor de verwonding der weeke deelen te zorgen heeft en zegt hierover in zijn voorrede: „die auf Kriegsverletzungen beruhenden Kieferfracturen erfordern eine erweiterte Tätigkeit der Zahnärzte. Es ist dringend notwendig, dass der Zahnarzt sowohl den Kieferbruch wie die Weichteilwunde zusammen versorgt. Dort, wo dies bisher geschehen ist, wo also der Zahnarzt eine gleichmäßig gute chirurgische und technische Erfahrung zu zeigen in der Lage war,

sind tatsächlich die schnellsten und besten Erfolge erzielt worden". Vandaar de groote plaats, die ook het zuiver chirurgisch gedeelte in dit werk inneemt. Misch is dus ook van oordeel, dat de tandarts goed op de hoogte moet zijn van de chirurgische manipulaties. Zijn leerboek heeft hij zoo ingericht, dat de chirurg zelfstandig bij afwezigheid van den tandarts, in dringende gevallen ook de zuiver tandheelkundige manipulaties kan volbrengen, een mijns inziens zeer goede opvatting.

Het geheele werk, groot 667 bladzijden met 668 afbeeldingen en 3 platen, bestaat uit een hoofdgedeelte, waarvan enkele hoofdstukken door Rumpel, andere door Misch en eenige door de beide auteurs samen geschreven zijn; bovendien bevat het nog drie gedeelten:

1. de verwondingen van den neus en bijholten en de verwondingen van het gehoororgaan, door Dr. Gustav Lennhoff.
2. de neus-, oor-, lip- en wangplastiek, door Dr. J. Joseph.
3. de oog- en orbitaverwondingen, door Dr. Adolf Gutmann.

In dit leerboek zijn de te behandelen onderwerpen door de schrijvers breed uitgewerkt. Men vindt er systematisch in opgesomd de eischen, waaraan de moderne behandeling van kaakverwondingen in het algemeen moet voldoen; eveneens de eischen, waaraan het kaakverband moet voldoen. De verschillende kogels, schrapnells, granaten worden afgebeeld en beschreven, zeer leerzaam voor dengeen, die de onderdeelen hiervan dikwijls op de Röntgenfoto moet weten te herkennen. Vele afbeeldingen van de verschillende laesies der weeke deelen worden gegeven. In een afzonderlijk hoofdstuk wordt de desinfectie besproken, de verzorging der handen, het operatieveld, de instrumenten, de verschillende verbandstoffen, het materiaal voor de hechtingen, ongetwijfeld alle zeer nuttige zaken voor den tandarts. De wondbehandeling en de wondgenezing worden

uitgebreid behandeld, terwijl het aanleggen van hechtingen in been en weeke deelen uitvoerig beschreven wordt, alles rijk geïllustreerd. De stelping der bloedingen, ook die der neusholte worden besproken, de tracheotomie beschreven en afgebeeld. Men vindt er in de beschrijving der locale infecties, de perimaxillaire phlegmone, de phlegmone van den mondbodem, de osteomyelitis en ook de algemeene infectie. De specifieke wondinfecties als erysipelas, tetanus, parotitis, gangraena nosocomialis, gasphlegmone en de verontreinigingen door maden worden behandeld.

In het hoofdstuk over de verzorging der kaakverwondingen in het veld wordt een volledige lijst gegeven van het instrumentarium, dat noodig is voor goede directe hulp. Aan het transport, de evacuatie en het onderbrengen der verwonden in de lazaretten wordt een afzonderlijk hoofdstuk gewijd. Niet minder belangrijk is een verhandeling over de voeding, waarin bijvoorbeeld de voeding door den neus met de sonde als zeer ondoelmatig en voor de patiënten als deprimeerend ter zijde wordt gesteld. Over de Röntgenopname techniek wordt een duidelijk geschreven deel gevonden. Over de locale anaesthesie vindt men vele goede afbeeldingen, meestal ontleend aan Kantorowicz. Uitgebreid worden dan de verschillende dentale verbanden behandeld en wordt zeer nauwkeurig ingegaan op de behandeling der verschillende onderdeelen, het aanleggen der banden, het buigen der bogen, het knopen der ligaturen, het aanbrengen der glijdspalken eerst op den articulator om de goede curve te verkrijgen, alle manipulaties door vele afbeeldingen verduidelijkt. Ook in dit leerboek vindt men dan achtereenvolgens alle voorkomende breuken besproken, het onderzoek, de symptomen, de repositie en alle mogelijke verbanden, zoowel voor de onder- als voor de bovenkaak. Ook hier weer zeer vernuftig gevonden noodverbanden en extra-intraorale verbanden. Bij de bovenkaakfracturen een goed hoofdstuk over de behandeling der gefractureerde of ingedrukte neusbeenderen,

van veel belang voor den patiënt. Een afzonderlijk hoofdstuk over de laesies der tanden zelf, infracties, fracturen en luxaties, afwijkingen, die in de behandeling van een kaakfractuur veel last kunnen veroorzaken, indien zij niet tijdig opgemerkt zijn.

De laesies der weeke deelen en de behandeling daarvan, het behandelen der litteekens, het verwijderen van de vernauwde mondspleet door bepaalde apparaten, de steunprothesen voor de huidplastiek en de verschillende plastieken worden besproken en met vele afbeeldingen verduidelijkt. De pseudarthrose en het herstel der groote beendefecten wordt behandeld. De kaakklem, de verwondingen van gingiva, slijmvlies, bloedvaten, zenuwen, speekselklieren, tong, antrum, oog, neus, gehoororgaan en schedelbasis vinden een behandeling. Ten slotte worden ook de luxaties der onderkaak besproken, die ook bij de kaakfracturen onze aandacht vragen. Uit mijne opsomming blijkt wel voldoende, dat de stof in dit hoofddeelte van het werk grondig behandeld is, niets is overgeslagen. In het gedeelte over de neusverwondingen worden de fracturen van de neusbeenderen en van het neusseptum en ook de afwijkingen van de verschillende bijholten van den neus besproken met vele Röntgenfoto's, waaruit de ligging der kogelmantels en granaatscherven blijkt. Ook de afwijkingen van het uitwendig en inwendig oor vinden hier een bespreking.

Het gedeelte over neusplastiek is weer bijzonder leerzaam. Door vele afbeeldingen worden de plastieken duidelijk, de formatie van den neus uit het voorhoofd, uit den bovenarm, de vervanging van het neusskelet door stukken uit de tibia, de kin-, lip-, oor- en wangplastiek uit den bovenarm. Vooral de afbeeldingen der verbanden in het stadium der plastiek, wanneer de lap deels aan den arm en deels aan het aangezicht bevestigd is, zijn zeer interessant.

Ten slotte een deel over de verwondingen van het oog en de orbita, ook van het traankanaal, alle zaken, waarvan

de tandarts op de hoogte moet zijn, daar deze organen tijdens de behandeling van een bovenkaakfractuur lastige verschijnselen kunnen geven.

Dit werk van *Misch* en *Rumpel* mag om het volledige beeld, dat het geeft van de tegenwoordige behandeling der verwondingen van kaken en aangrenzende deelen, om den duidelijken inhoud en om de talrijke mooie afbeeldingen in geen bibliotheek van den tandarts, die zich op dit terrein beweegt ontbreken. Ten zeerste kan ik dit werk dan ook aanbevelen.

Utrecht, 1 Juli 1917.

J. A. W. VAN LOON.

M. H. *Cryer*, M. D., D. D. S. „**The Internal anatomy of the face**”. Second Edition. London. H. *Kempton*. 1917. Prijs: f 13.85.

De redactie van dit Tijdschrift verzoekt mij, dit boek te willen aankondigen, aan welk verzoek ik gaarne voldoe. Er moet hier ergens een vergissing schuilen, die maakt, dat het boek in mijn handen kwam. Of ik ken geen anatomie, òf de redactie heeft te veel vertrouwen gesteld in mijn kennis van alles en nog wat, òf de schrijver van het boek heeft niet geweten wat hij deed, toen hij het dezen titel gaf en daarmede redactie en mij onwetend misleidde.

Internal anatomy of the face heet het boek. Dit is het, eerlijk gezegd, heelemaal niet. Behalve het een en ander omtrent de art. maxillaris externa en den N. trigeminus bevat het zoo goed als niets van de anatomie der weeke deelen, tenzij men de enkele doorsneden door het hoofd als voor dit doel voldoende beschouwt. Anatomie van het skelet is het ook niet of zéér, zéér matig. Voor de anatomie van het kaakgewricht wordt N. B. naar de leerboeken der ontledkunde verwezen!

Doch, wat gekker is, het boek is eigenlijk geen anatomie;

ik geloof zelfs, dat de schrijver van deze wetenschap geen flauw begrip heeft. Men leze zijne opvatting over beengroei (blz. 50), de 3 regels, waarin de verhemeltespleten worden behandeld, (blz. 80), of de ontwikkelingsgeschiedenis, die iets minder dan ééne bladzijde beslaat; hoe de tuba Eustachiï in den neus mondt, het reukapparaat het geheele gebied van het ethmoid inneemt enz.

Ook van de tanden heeft de schrijver geen wetenschappelijk inzicht. Geen zweem van de vraag omtrent de beteekenis van overtollige tanden, van den vorm, samenstelling, oorsprong van het gebit en wat dies meer zij.

Wat het boek dan wel is? Een prentenboek; een prachtprentenboek zelfs. Prentjes, prentjes en nog eens prentjes, voortreffelijk vaak, doch redeloos na elkaar geplakt, met een korte beschrijving er naast. Eén voorbeeld, de onderkaak. Achtereenvolgens: 4 van kleine kinderen, één van een volwassene; één van een oud individu, idem van boven, één van een indiaan, één van een Afrikaneger, één prognathe, één van een zwaren schedel, één van een bijzonderen schedel, één van iemand met een plat gezicht, één van een chinees, dan 19 diagrammen. Dit alles op 10 bladzijden, met een tekst zonder eenige beteekenis. Zoo gaat het het geheele boek, dat 377 figuren op 333 bladzijden heeft, door. In den tekst staat van alles door en na elkaar, over ontsteking, pathologie, pathologische anatomie, chirurgie, techniek, therapie.

Dat ik dit alles zoo openhartig zeg is niet uit lust tot afbrekende kritiek, die altijd gemakkelijk is, doch omdat ik er voor wil waarschuwen, dat dit boek (en dergelijke?), dank zij de fraaie uitgave, die een aangenamen indruk maakt, ingang zou vinden, omdat het niet geeft, wat de titel belooft en omdat datgene, wat het geeft, geen goed werk is.

A. J. P. v. D. BROEK.

Die Entwicklung des Zahnsystems der Säugetiere und des Menschen. Ein Kritik der Diemertheorie von Bolk. Von Professor Dr. P. Adloff. Mit 83 Abbild. im Text u. 2 Taf. Hermann Meusser, Berlin 1916.

Adloff heeft Bolk's onderzoekingen aan eene kritiek onderworpen, en is hierbij tot de conclusie gekomen, dat zijn tegenstander het niet bij het rechte einde heeft.

Immers: 1°. wat de ontogenese van het primatengebitt betreft, het glazuurseptum is van evenzoo geringe beteekenis als glazuurnavel. (1e hoofdstuk.)

2°. De morphogenese. Metamerie wordt ontkend — geen protomeer dus, geen deuteromeer, geen tritomeer. (2e hoofdstuk.)

3°. De eerste molaartheorie — deugt niet (3e hoofdstuk.)

4°. *a.* De Dentitions Zuehörigkeit der Molaren. Bolk rekent den eersten molaar tot de eerste, den tweeden en derden molaar tot de tweede dentitie — Adloff zou geen Adloff meer heeten als hij het hier mede eens was.

b. Paramolaren etc. Ze zijn geen atavistisch optredende elementen, doch resultaat eener „Aufteilung“ der molarenkroon. (4e hoofdstuk.)

TH. E. DE JONGE COHEN.

Prof. Dr. Port: **Index der deutschen zahnärztlichen Litteratur und zahnärztliche Bibliographie.** XII. Jahrgang 1914. Berlin 1916. Hermann Meusser. Brosch. M. 4.—.

Dit hoogst nuttige werk bespraken we reeds naar aanleiding van de vorige jaargangen. De inrichting ervan bleef onveranderd en is in allen deele te prijzen. Inderdaad kunnen we het gebruik dezer index niet warm genoeg aanbevelen bij ieder die in de tandheelkunde werkt, en zeker niet bij degenen die het resultaat van hun werk willen publiceeren.

BAKKER.